

בע"ה וירא תשע"ז, אוהל נחמה

ביקור חולים באמצעות הטלפון ומשמעותה של תפילה רצויה

בתחילת הפרשה קראנו על ביקורו של הקב"ה באוהל אברהם.
כבר רש"י השמיע לנו על פי המדרש,

רש"י בראשית פרק יח

(א) וירא אליו - לבקרא את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו:

ועל פי מדרש זה, למדו בגמרא, סוטה י"ד ע"א

ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקדוש ברוך הוא ביקר חולים, דכתיב: **וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים**; הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים, דכתיב: ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים; הקדוש ברוך הוא קבר מתים, דכתיב: ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים

וכך סוכמה המצווה ביד החזקה לרמב"ם, רמב"ם הלכות אבל פרק יד

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, **ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור**, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל **ואהבת לרעך כמוך**, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרים בתורה ובמצות.

התקופה המודרנית, משנה לחלוטין את צורות התקשורת בין בני אדם לטוב ולמוטב. מסתבר שעוד לפני עולם הפייסבוק והדואר האלקטרוני, עם התפשטות שירותי הטלפון בלבד, פנו רבים אל פוסקי הדור בשאלה המתבקשת, האם ניתן לצאת ידי חובת ביקור חולים בהתקשרות טלפונית.

המענין הוא שהשאלה הופנתה כמעט אל כל פוסקי הדורות האחרונים. (הרב עובדיה, האג"מ, הגרשז"א, הצ"א, חלקת יעקב, ועוד רבים הכוללים גם רבנים החיים עוד ביננו).

התגובה הראשונית של הפוסקים, הפנתה אותם לדיון העקרוני על מעמדה של תקשורת לא ישירה, התקשורת האלקטרונית, בכל הקשור למצוות שיש בהם שמיעה.

לשאלה זו השלכות רבות כל אימת שאנו עוסקים בהלכות שיש בהם שמיעה.

- האם נצא ידי חובת קריאת התורה או המגילה אם נשמע אותם בטלפון או בצורת שידור אחרת?
- האם נוכל לצרף מתפללים למנין באמצעות הטלפון?
- האם נוכל לקבל עדות באמצעות הטלפון?
- האם נברך על שמיעת הרעם בטלפון? ועוד שאלות רבות.

אך מסתבר שמהר מאוד נטשו הפוסקים את ההשוואה שבין השאלות הקודמות, לשאלת ביקור חולים באמצעות הטלפון.

השאלות הקודמות עוסקות במישור שאנו קוראים אותו המישור **הפיסיקלי הפורמלי**. האם שמיעה ממוכנת מהווה שמיעה מבחינה הלכתית.

השאלה של ביקור חולים אינה כוללת חלק של שמיעה במובן ההלכתי, אלא יש בה משמעויות פרקטיות. לכן הפוסקים עברו לבחון מה מרכיביה של מצוות ביקור חולים, ולבחון אם בשיחת הטלפון ניתן למלא את הדרישות הפרקטיות האלה.

מה מרכיביה של מצוות ביקור חולים?

חז"ל מונים שלושה מרכיבים:

- מילוי צרכיו של החולה. כלומר סיוע ממשי לאדם חולה שבדרך כלל קשה לו לדאוג לעצמו.
- תפילה לרפואתו של החולה.
- עידודו של החולה, מתוך הבנה שהלך רוחו ותקוותיו האישיות של החולה, משפיעים ביותר על סיכויי החלמתו.

מה מתוך אלה נוכל לעשות באמצעות הטלפון?

במבט ראשון נראה שרק המרכיב הראשון מחייב הימצאות ליד מיטתו של החולה. ולכאורה 2/3 מהמצווה ניתן לקיים באמצעות הטלפון.

- מילוי צרכים מחייב בדרך כלל עשיה מקומית ליד מיטתו של החולה, ולכן לא נוכל לעשותה באמצעות הטלפון.
- תפילה, נוכל להתפלל בכל מקום, והיא אינה מחייבת לכאורה להיות ליד החולה.
- עידוד יכול בוודאי להינתן גם בטלפון.

אבל כשמעמיקים רואים שהפוסקים לא ממהרים לוותר על הימצאות המבקר ליד מיטתו של החולה, גם בסעיפים האחרים.

למשל לגבי השיחה והעידוד, כותב האג"מ,

בחולה שאפשר לבקרו בפניו, מחוייבין לבקרו בפניו בשביל הטעם **שימצא נחת רוח בזה**, שאין שייך זה שלא בפניו.

המעניין הוא שגם לענין התפילה מצינו שהפוסקים מעדיפים בבירור את התפילה דווקא ליד מיטת החולה. ושלוש סיבות מנו שבגללן עדיפה התפילה ליד החולה. הסיבות שניתנו מלמדות להערכתנו על אופיה של התפילה ליד מיטת החולה אך יש בהם גם ממאפייני התפילה בכלל.

1. בקשת התפילה ליד מיטת החולה הופכת את התפילה לתפילת רחמים ותחנונים.
2. שכינה למראשותיו של החולה.
3. ליד החולה אין צורך באיזכור שמו.

ננסה לברר מה המשמעות של 3 הסיבות האלה.

הסיבה הראשונה היא מעולם המעשה, וללא ספק היא היותר ברורה לנו. חכמים סברו שתפילה ליד החולה מעוררת את המתפלל, ומתוך כך יש בתפילתו כוונה רבה יותר, ובקשת הרחמים עמוקה יותר.

הסיבה השניה והשלישית הן מעולם הנסתר.

על פי הסיבה השניה, חכמים למדו שהשכינה נמצאת למראשותיו של החולה, ולכן המתפלל קרוב יותר למקבל התפילות.

לגבי הסיבה השלישית, טענו שתפילה קצרה וממוקדת, כמו תפילת משה על מרים אחותו, א-ל נא רפא נא לה, היא התפילה הרצויה. מאחר וכך ניתן להתפלל רק ליד מיטת החולה, עדיפה התפילה שם. על פי הפוסקים תפילה על הולה מרחוק, מחייבת איזכור שמו. באיזכור שמו עלולים כל מעשיו לעמוד לדין בעקבות התפילה.

בדרך כלל כשאנו נתקלים בסיבות מעולם הנסתר, שיש בהם מרכיבים לא כל כך ברורים, אנו נרתעים. אני מציע במקום להרתע, לנסות ולהפיק מהסיבות או מההצעות מעולם הנסתר, לקחים חינוכיים מובנים יותר.

נראה שכך נוכל גם לעשות במקרה שלנו.

נראה שלמעשה חכמים מלמדים אותנו כאן, שבעת צרה עדיפה **התפילה הקצרה והממוקדת**. זו תפילתו של הן המתחטא בפני אביו.

בתפילות אחרות אנו נדרשים לעתים להתפלל לפני המלך. זו תפילה המחייבת הקדמות של דברי שבח, זו תפילה המחייבת בדרך כלל אריכות.

כאן אנו בעת צרה. בעת צרה ראוי לאדם להתרכז בבעיה עצמה בלבד. ראוי לו להתקרב פיסיית למקום הצרה, להתנתק מכל דבר שעלול להסיט את מחשבתו, לדמיין את הקב"ה כעומד שם לידו ולזעוק בדברים פשוטים, כמו בן הנכנס אצל אביו ומבקש תשועתו.

זה המסר שיכולים אנו ללמוד מדברי הפוסקים על תפילת המבקר את החולה והעומד ליד מיטתו.

מכל שאמרנו עולה בוודאות שלא ניתן לקיים את מצוות ביקור חולים על כל מרכיבה, באמצעות הטלפון. כך עונים הפוסקים השונים לשואליהם.

מאידך גיסא מציינים הפוסקים שאם האלטרנטיבה היא שלא להתקשר אל החולה כלל, הרי ברור שיש ערך רב גם לשיחת הטלפון שבה מנסים לעודד את החולה, ולעמוד על צרכי.

ועוד הערה אחרונה, על בסיס שני מקרים שחוויתי בצורה אישית. זכיתי ללמוד אצל הרב שלמה זלמן אוירבך, בשעור גמרא שבועי לבעלי בתים בשערי חסד. שניגשו אליו לאחר השעור ובקשו ממנו ברכה עבור חולה, שאל תמיד, האם החולה יכול להתפלל בעצמו? אם התשובה היתה חיובית, המשיך ואמר, שכינה למראשותיו של החולה, לכן חשוב שיתפלל בעצמו.

וכן ראיתי כשנהג הרב י"מ לאו לבקר חולים במרכז הרפואי רעות, נגשו אליו רבים ובקשו להתברך. והוא בדרכו של רבו אמר לפונים אליו, שיחזרו אחריו על תפילת משה 'א-ל נא רפא נא לה'.

מקור לכך מצאנו גם בדברי רש"י על הפסוק בפרשת השבוע, בראשית פרק כא
(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנֶּעֱרָ וַיִּקְרָא מִלְאָךְ אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מִה־לָּךְ
הַגֵּר אֶל־תִּירְאִי כִי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנֶּעֱרָ בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם:

(יז) את קול הנער - מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל:

שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא.